

בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף ה

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

הערה חשובה: המילים המודגשות הן תמצית העניינים וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כסיכום מהיר.

דף ה

שאר עריות היו למדות היתר

יבום מהיקש מאשת אח

[תירוץ שני שאינו נדחה]

כאמור, שענין זה שהערווה פטורה מהיבום, למד מגזרה שווה "עֲלִיָּה" "עֲלִיָּה" האמורה באחות אשתו, ומבואר שלולא גזרה שווה זו, היה מקום לומר שהערווה מתייבמת.

ויש אומרים, שהסיבה לכך שהוצרך הכתוב ללמד בגזרה שווה, שכל העריות אסורות להתייבם, כי היה מקום ללמוד בהיקש, שהן מותרות.

שכן נאמר בענין העריות "כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנֶּפְשׁוֹת הָעֹשֶׂת מִקֶּרֶב עַמָּם" (ויקרא י"ח כ"ט). ואמר רבי יונה או רב הונא בריה דרב יהושע, שהכתוב הזה מקיש כל העריות כולן זו לזו.

ומאחר שאשת אח מותרת לייבם, והוקשו אליה כל עריות, היינו למדים שגם כל עריות יהיו מותרות לייבם.

ולכן נאמר הכתוב "וְאִשָּׁה אֶל אַחֲתָהּ לֹא תִקַּח לְצֹרֵר לְגִלּוֹת עֲרֻוֹתָהּ עֲלֶיךָ בְּחַיֶּיךָ", ללמד, שאחות אשה אסורה לייבם.

ומעתה מאחר שלמדנו שאחות אשה אסורה לייבם, יש לך להקיש את כל שאר עריות חוץ מאשת אח לאחות אשה, וללמוד שכולן אסורות לייבם.

ואף שמצד אחד יש לך להקיש שאר עריות לאחות אשה האסורה ומצד שני יש לך להקישן לאשת אח המותרת, שני טעמים יש למה עליך להקיש לאחות אשה האסורה ולא לאשת אח המותרת.

א. כלל בידינו, כל שיש לך להקיש להקל או להחמיר אתה מקיש להחמיר, ולכן עליך להקיש כל עריות לאחות אשה האסורה.

ב. מאחר שיש לך להקיש כל עריות לזו ולזו, ראה למי הן דומות יותר. ולענין יבום דומות הן יותר לאחות אשה, שכן אשת האח הנופלת ליבום, יש בה איסור אחד, ואילו אחות אשה וכן שאר עריות הנופלות ליבום, יש בהן שתי איסורים. כי מלבד איסור ערווה שיש לכל אחת, יש כאן גם איסור אשת אח.

גזרה שוה "עליה"

נצרכה לאסור את הצרות

לדברי רבא, דין זה, שכל העריות פטורות מיבום, דין פשוט הוא, כי כלל בידינו, שאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת, וכל עריות הן לא תעשה שיש בו כרת.

וגזרה שווה "עֲלִיָּה", לא באה ללמד שהעריות פטורות מיבום, אלא ללמד על כך שגם צרותיהן פטורות מיבום.

ואמר רב אשי, שמלשון משנתנו יש ללמוד שכן הוא כדברי רבא, שהרי לא שנינו בה "חמש עשרה נשים פטורות מיבום", אלא "חמש עשרה נשים פטורות צרותיהן", הרי שעיקר החידוש הוא במה שהצרות פטורות, אבל מה שהעריות פטורות, דין פשוט הוא.

והקשו על הדברים הללו ואמרו, שכשם שהעריות עצמן, דין פשוט הוא שהן פטורות, כי אין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת, כך דין פשוט הוא שהצרות פטורות, שהרי נאמר "וְאִשָּׁה אֶל אַחֲתָהּ לֹא תִקַּח לְצֹרֵר לְגִלּוֹת עֲרֻוֹתָהּ עֲלֶיךָ בְּחַיֶּיךָ", כלומר לא תקח ערווה וצרתה אפילו במקום יבום. ומעתה, גם בלא

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף ה

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

גזרה שווה "עֲלִיָּה", יודעים אנו שהצרה אסורה, כי אין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת.

לימוד נוסף לפטור צרות ועריות מהיבום

בדף ג' נתבאר, שדין זה שעריות וצרות פטורות מיבום, למד בגזרה שווה, "עֲלִיָּה", מהכתוב האוסר את אחות האשה.

ורבי דרש דין זה בברייתא מדקדוק הכתוב בפרשת יבום. שנאמר, "כִּי יֵשְׁבוּ אֲחִים יַחְדָּו וַיִּמַת אֶחָד מֵהֶם וַיְבִן אֵין לוֹ לֹא תִהְיֶה אִשְׁתּוֹ הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר וַיִּבְמָה יָבֵא עָלֶיהָ וַיִּלְקְחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וַיִּבְמָה" (דברים כ"ה ה').

מתוך כך שלא נאמר "ולקח לו לאשה ויבם" אלא נאמר "וַיִּלְקְחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וַיִּבְמָה" משמע שני מיעוטים, "וַיִּלְקְחָהּ" אותה ולא אחרת, "וַיִּבְמָה", אותה ולא אחרת. ושני מיעוטים

אלו מלמדים על עריות ועל צרות, שאינן מתייבמות.

ומתחילה היה נראה, שלדברי רבי, הוצרך הכתוב ללמד על הצרות ועל העריות שהן פטורות, שלא כסברת רבא, שאמר, שענין זה שהעריות פטורות, פשוט הוא גם בלא הכתוב.

ולאחר מכן יישבו את דברי רבי עם סברת רבא, ואמרו, שאמנם דין זה שהעריות עצמן פטורות, פשוט הוא, ושני מיעוטים אלו לא ללמד על העריות באו, אלא על הצרות.

הפסוק "וַיִּלְקְחָהּ", מלמד, שבמקום מצוות יבום צרת ערווה אסורה. וכמו שביארו בסוף הסוגיה, שמשמעות הכתוב "וַיִּלְקְחָהּ", שיש לפניו שתי יבמות ולוקח אחת מהן, איזו שחפץ בה. לומר לך, דווקא כששתיהן מותרות לו, ויש בידו לבחור איזו שירצה, הוא מייבם אחת מהן, אבל כשאחת אסורה, ואין בידו לבחור איזו שירצה, אינו מייבם כלל, ומכאן שצרת ערווה אסורה.

והכתוב "וַיִּבְמָה" מלמד, שדווקא במקום מצוות יבום צרת ערווה אסורה, אבל שלא במקום מצוות יבום, צרת ערווה מותרת.

ובדף ט' יתבאר בעזה"י, שלדעת רבי, הכתוב "עֲלִיָּה" נאמר לגזרה שווה אחרת, ללמד שאין חטאת באה אלא על דבר שזדונו כרת כעריות.

גזרה שווה "עליה" נצרכה

להתיר צרה שלא במקום מצוה

[תירוץ שלישי שאינו נדחה]

לדברי רב אחא בר ביבי כך אמר רבא, דין זה, שכל העריות פטורות מיבום, דין פשוט הוא, כי כלל בידינו, שאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת, וכל עריות הן לא תעשה שיש בו כרת.

וכמו כן, דין זה שצרת ערווה פטורה מיבום גם כן דין פשוט הוא, כפי שהקשו על דברי רבא לעיל, שגם צרת ערווה היא לא תעשה שיש בו כרת.

וגזרה שווה "עֲלִיָּה", לא באה ללמד שהעריות או הצרות פטורות מיבום, אלא ללמד על כך שאין הצרות אסורות אלא במקום מצוות יבום, אבל שלא במקום מצוות יבום, צרת ערווה מותרת.

שכשנאמר, "וְאִשָּׁה אֶל אַחֲתָהּ לֹא תִקַּח לְצָרָר לְגִלּוֹת עֲרֻוֹתָהּ עָלֶיהָ בְּחִיָּה" לאסור הצרה, לא נאמר הדבר אלא במקום "עֲלִיָּה", כלומר במקום יבום, שכן העמדנו את הכתוב מחמת גזרה שווה "עֲלִיָּה", אבל שלא במקום יבום, הצרה מותרת.

ולהלן יתבאר בעזה"י, מנין שלא במקום מצווה יש לחלק בין הצרה לערווה שהערווה

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף ה

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

אסורה והצרה מותרת.

מנין שיש חילוק בין הערוה לצרה

נתבאר שלדברי רבא גזרה שווה "עליה" מלמדת, שהכתוב "וְאִשָּׁה אֶל אַחֲתָהּ לֹא תִקַּח לְצָרָר לְגִלּוֹת עֲרֻנָתָהּ עֲלֶיהָ בְּחִיָּה", האוסר ערוות אחות אשה וצרתה, מדבר באופן שהיו שתייהן נשואות לאחיו ומת, ונפלו לפניו ליבום.

ובא ללמד, שדווקא במקום יבום הצרה אסורה כמו הערוה, אבל שלא במקום יבום, צרת ערוה מותרת.

כגון אם היתה אחות אשתו ואשה אחרת נשואות לנוכרי, האשה האחרת שהיא צרת אחות אשתו מותרת לו.

ורמי בר חמא הקשה, מאחר שלמדנו בגזרה שווה, שהאיסור האמור בפסוק מדבר רק במקום מצוות יבום, אבל שלא במקום מצוות יבום אין איסור. אם כן, כשם שצרת הערוה מותרת שלא במקום מצוות יבום, כך הערוה עצמה תהא מותרת שלא במקום מצוות יבום, שהרי לא נאמר האיסור שבפסוק אלא במקום מצוות יבום.

ואין לך לומר שהערוה תהא אסורה שלא במקום מצווה מקל וחומר, אם במקום מצוות יבום היא אסורה, כל שכן כשאין מצווה.

שהרי בצרת הערוה אין אנו אומרים כן, ואף על פי שבמקום מצווה היא אסורה, שלא במקום מצווה היא מותרת, ואם כן הוא הדין לערוה עצמה.

ואין לומר שהערוה עצמה אסורה גם שלא במקום מצווה, מהריבוי "בְּחִיָּה", הבא ללמד שלעולם היא אסורה, ואף שלא במקום מצווה.

כי הריבוי הזה בא ללמד דין אחר, והוא, שאחות אשתו אסורה גם אם גירש את אשתו, ושוב אינה אחות אשה, ולא לרבות גם שלא במקום מצווה.

ודווקא בעוד אשתו קיימת, בין אם היא עדיין נשואה לו, ובין אם גירשה, אבל אם מתה אשתו, אחותה מותרת לו, שנאמר "וְאִשָּׁה אֶל אַחֲתָהּ", לומר כל זמן שהן יחד בעולם.

ומסקנת הסוגיה, שהסיבה לחילוק בין הצרה לערוה הוא שינוי הלשון בפסוק. שתחילה נאמר "וְאִשָּׁה אֶל אַחֲתָהּ לֹא תִקַּח לְצָרָר", ומשמע ששתייהן אסורות. ולאחר מכן נאמר "לְגִלּוֹת עֲרֻנָתָהּ עֲלֶיהָ בְּחִיָּה", ומשמע שרק אחת אסורה. ועל כרחך כך הוא ישוב הפסוקים, במקום מצוות יבום שתייהן אסורות, ושלא במקום מצוות יבום, אחת מותרת והיא הצרה, ואחת אסורה והיא הערוה.

ואין לומר שכוונת הכתוב להיפך, כלומר, שלא במקום מצווה שתייהן אסורות, ובמקום מצווה אחת מותרת ואחת אסורה. שהרי גזרה שווה "עליה" מלמדת, שהאיסור על שתייהן הוא במקום מצווה.

וכמו כן אין לומר, שגזרה שווה "עליה" לא נאמרה על האיסור אלא על ההיתר, וכך יהיה הכתוב נדרש, "וְאִשָּׁה אֶל אַחֲתָהּ לֹא תִקַּח לְצָרָר לְגִלּוֹת עֲרֻנָתָהּ", כלומר שתייהן אסורות שלא במקום מצווה, אבל במקום מצווה שתייהן מותרות. והסיבה שאין לדרוש כן, כי באופן הזה לא יתיישב הכתוב "לְגִלּוֹת עֲרֻנָתָהּ", שמשמע ממנו שרק אחת אסורה ואחת מותרת.

צרה בזיקה

שלושה אחים, שנים מהם נשואים שתי אחיות, או אשה ובתה, ומתו שני האחים

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף ה

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

הנשואים לאחיות, ונפלו נשותיהן ליבום לפני האח השלישי.

מאחר ששתיהן זקוקות לו ליבום, וזיקה נחשבת כמקצת קידושין, לא יוכל לייבם לא את זו ולא את זו, שהרי כל אחת מהן שירצה לייבם, היא ערוה אצלו מחמת הזיקה הנחשבת כמקצת קידושין.

כגון כשהיו שתי אחיות, כל אחת מהן היא אחות זקוקתו, הנחשבת כמו אחות אשתו, ולא יוכל לייבמה.

וכשהיו שתי הנשים אשה ובתה, האם היא אם זקוקתו הנחשבת כמו אם אשתו, והבת היא בת זקוקתו הנחשבת כמו בת אשתו.

לדעת חכמים, אין הזיקה נחשבת כקידושין אלא לענין זה שלא ייבם לא את זו ולא את זו, כי לחומרא בלבד החמירו חכמים להחשיב את הזיקה כקידושין, אבל אינה כקידושין ממש, לפוטרו לגמרי, ולכן הן טעונות חליצה.

ולדעת רבי שמעון, ערוה בזיקה, ערוה גמורה, כמו ערוה בקידושין, ולכן ערוות בזיקה פטורות גם מיבום וגם מחליצה. ודבר זה למד מהכתוב בענין אחות אשה, "וְאִשָּׁה אֶל אַחֲתָהּ לֹא תִקַּח לְצֶרֶר", שהריבוי "לְצֶרֶר" מלמד, שכל שיש כאן צד של צרה, בין בקידושין ובין בזיקה, הרי אלו אסורות.

ודעת רבי כדעת רבי שמעון, שכן רבי לומר היתר צרת ערוה שלא במקום מצווה מהכתוב "וּלְקַחָהּ לּוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְמָה". ולפיכך יש לו ללמוד מהכתוב "לְצֶרֶר", שצרה בזיקה היא צרה גמורה.

וחכמים חולקים, כי לדעתם הכתוב "לְצֶרֶר" מלמד על היתר צרה שלא במקום מצווה, כפי שנתבאר, ואם כן אין ללמוד ממנו שצרה בזיקה היא צרה גמורה.

וחכמים חולקים, כי לדעתם הכתוב "לְצֶרֶר" מלמד על היתר צרה שלא במקום מצווה, כפי שנתבאר, ואם כן אין ללמוד ממנו שצרה בזיקה היא צרה גמורה.

אחר היבום היבמה אשתו לכל דבר

נתבאר, שאף שבדרך כלל אשת האח אסורה, מי שמת אחיו בלא בנים, מצווה לו ליבמה.

ולדברי הכל, לאחר שייבם את אשת אחיו, מעתה בטלה ממנה שם יבמה, ואינה נחשבת עוד אשת אחיו, אלא אשתו היא לכל דבר ואם בא להוציאה, מוציאה בגט בלא חליצה.

ואם לאחר שהוציאה רוצה להחזירה, רשאי, ואין אנו אומרים, מצוות יבום שהטיל עליו הכתוב קיים, ולאחר מכן אם הוציאה לא יוכל להחזירה משום שהיתה אשת אחיו.

לדעת רבי יוסי בר חנינא, ענין זה שלאחר יבום היבמה היא כאשתו לכל דבר, למד מהכתוב, "וּלְקַחָהּ לּוֹ לְאִשָּׁה", שכיון שלקחה, נעשית כאשתו לכל דבר. וכן דעת חכמים.

ולדעת רבי, הכתוב "וּלְקַחָהּ", מלמד שצרת ערוה במקום מצווה אסורה, כפי שנתבאר לעיל, וענין זה שלאחר יבום היבמה כאשתו לכל דבר, למד רק מהמילה "לְאִשָּׁה".

יבום מועיל בעל כרחה של היבמה

הכל מודים, שגם אם בא היבם על היבמה בעל כרחה קנאה להיות כאשתו לכל דבר, ומעכשיו אם היא מתה הוא יורש אותה, ומטמא לה ואפילו אם הוא כהן.

לדעת חכמים, ענין זה למד מהכתוב "וְיִבְמָה", המלמד שבכל אופן, אף אם עשה זאת בעל כרחה, יש כאן יבום.

ולדעת רבי, הכתוב "וְיִבְמָה", מלמד שצרת ערוה שלא במקום מצווה מותרת, כפי שנתבאר לעיל, וענין זה שהיבמה נקנית אפילו בעל כרחה, למד מהכתוב "וְיִבְמָה יבא עליה".

קישור לקבלת ה"בקי צור"